

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. XV. De Responsoriis. Responsoria quid significant. Cur prolixius cantentur. Quis eorum auctor. Quo ritu dicantur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

72

326

327

DE SINGULIS PARTIBUS

namque agimus Domino, quod panem suae doctrinae nobis frangere dignatus sit, & animas esurientes sapientiae pabulo recrearit. Haec autem vox *Deo gratias* antiquissima est, eaque olim utebantur Monachi, cum sibi invicem occurrerent. Testis est (b) Augustinus Donatistas redarguens, qui nostrum *Deo gratias* irridebant: ut scias recentiores haereticos omnem errorum luem jam à Patribus damnatam ab inferis revocasse.

§. XV.

DE RESPONSORIIS.

Responsoria quid significant. Cur prolixius cantentur. Quis eorum auctor. Quo ritu dicantur.

I. **Q**ui aurum, & argentum, in quo confidunt homines, ingentive pretii splendidissimas gemmas reperit, non publice hominum avaritiae diripiendas prostituit, sed in incinis penetralium recessibus centum clavibus servandas abscondit. Eadem prorsus ratione qui verbum Dei fidele, immaculatum, convertens animas, desiderabile super aurum, & lapidem pretiosum auribus corporis, & cordis percepit, servare illud, & custodire debet, non auditor obliviosus factus, sed memor semper mandatorum Dei ad faciendum ea. Sicut qui thesauros effodiunt, inquit (i) Chrysostomus, non solum in superficie fodiunt, sed in profundum descendunt, & penitiores terrae sinus scrutantur: ita nos pari diligentia spirituales thesauros in verbis reconditum inquirere debemus. Diripi autem spiritualis thesaurus nequit, & ubi in promptuaria mentis nostrae reconditus fuerit, ab omnibus insidiis est securus: modo per ignaviam locum non demus ei, qui illum nobis auferre cupit. *Fili mi,*

b Aug. in ps. 132. i Chryf. hom. 8. in Genes. 14, ibid. hom. 5.

DIVINÆ PSALMODIÆ CAP. XVI. 327

ait [κ] Sapiens, custodi sermones meos, & precepta mea reconde tibi. Beati sunt qui audiunt verbum Dei, sed si custodiunt illud: si hæc sciris, dicit (l) Dominus, beati eritis si feceritis ea. Hoc significant ex antiqua sapientum traditione Responsoria, quæ lectiones subsequi, eisque consonare solent. Quid enim habet emolumentum virtutem cognoscere, si meliora videntes, & probantes sequamur deteriora? Divinorum quippe sermonum meditatio, ac lectionis auscultatio, ait rursus (m) Chrysostomus, in bona opera desinere debet. Et quidam (n) profanus: Hic fructus legendi est, æmulari ea quæ in aliis probes, & quæ maximè inter aliorum dicta mireris in aliquem usum tuum opportuna derivatione convertere. Item [o] Gregorius Magnus: In nobismetipsis debemus transformare quod legimus, ut cum per auditum se animus excitat, ad operandum quod audierat, vita concurrat. Idè, juxta sententiam (p) Epicteti, in nostris lectionibus non proficimus, quia dumtaxat ea intentione legimus, ut sciamus: nec studium nostrum ad actionem, & morum compositionem dirigimus. Amicitiam suam non audientibus legem, sed facientibus quod præcipit lex, legis & mandatorum auctor pollicetur. Vos, (q) inquit, amici mei eritis, si feceritis qua ego præcipio vobis. Sicut igitur unamquamque lectionem congruum, & consonum excipit Responsorium; ita divinorum sermonum auscultatio in copiosam desinat bonorum operum fructificationem. Pulcherrimus ordo hic est, ut ex cœlestium mandatorum auditu sanctarum operationum usus inoleseat.

II. Ipse cantus, quo Responsorium cantatur, laborem activæ vitæ subindicat: creberrimè enim sub eadem syllaba plurium notarum excursions, vocum iti-

k Prov. 7. 1. l Joan 11. 17. m Chryst. in ps. 118. v. 48 n Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 1. o Greg. lib. 1. mor. cap. 10. p Epictet. apud Arianum lib. 4. c. 4. q Joau. 15. 14.

cupare, sicut scribit (x) quidam vir pius, Sanctorum gesta & scripta legendotranscurrere, nisi ea etiam manifestando, & ruminando succum eliciamus, & transglutiendo usque ad cordis intima transmittamus, ut ex his diligenter consideremus statum nostrum, & studeamus eorum opera agere, quorum facta cupimus lectitare? Optimè de hac re S. (y) Antiochus: Qui opus tractat spirituale, dum divinas legit Scripturas, quæcunque occurrunt universa in seipsum debet tacita cogitatione reflectere, & non in alterum. Item [z] Marcus Eremita: Legens verba sanctæ Scripturæ, opere ipsa exequaris, & ne glorieris de nuda ejus cognitione.

VII. Cum verò audituri sumus sacrarum Scripturarum lectionem, orare cum Propheta (a) debemus, & dicere, *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Tanta est enim earum profunditas, tanta obscuritas, ut illarum penetrare mysteria nemo valeat, nisi sensum aperiat ad intelligendum ille qui aperit, & nemo claudit. (b) *Tenebrosa est aqua in nubibus aëris,* inquit Gregorius Magnus, quia obscura est scientia in Prophetis. Et Augustinus ad Volusianum scribens, Tanta est, ait, Christianarum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. Oritur hæc obscuritas, seu difficultas ex multiplici capite. Primò quidem ex Hebraïco idiomate, quo ferè omnes conscriptæ sunt, ut observat [c] Euthymius. Hæc autem lingua à cæteris omnibus aliena cum nullis Europæ communicat: unde factum est, ut de Judæis fileant Græci, & Latini Historici, nec nisi quædam mendacia scribant ore tenus accepta à finitimis genti-

x Guigo Carthus. in scala claustral. cap. 11. y Antioch. ho. 70. z Marc. Erem. lib. de lege spirituali c. 87. a Psal. 118. b Psalm. 17. Greg. hom. 6. in Ezech. Aug. Epist. 3. c Euthym. præf. in psalm.

bus, quæ semper Hebræis fuerunt infensæ, qualia sunt ea, quæ Trogus, & Tacitus mentiuntur: Deinde sacræ literæ tropis abundant, & sensibus mysticis, pro quorum intelligentia sancti Patres plures regulas, & canones tradiderunt, multumque laborarunt, nec tamen omnia sunt assecuti, & sæpè dissentiunt inter se in unius sententiæ expositione, ut docet (d) Fulgentius lib. 2. ad Monimum. His accedit mysteriorum altitudo, quibus plenæ sunt omnes paginæ utriusque Testamenti. Denique, teste (e) Augustino, divinitus provisum est, ut multa in Scripturis obscurè dicta contineantur, quæ densissimam caliginem obducunt, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio revocandum, cui facilè investigata plerumque vilescunt. Cum ergo leguntur Scripturæ magno studio eis attendamus, facientes quod ait (f) Psalmographus, *In corde meo abscondi eloquia tua ut non peccem tibi.* Tunc enim bona sunt verba Domini, inquit (g) Remigius Altisiodorensis, si opere impleantur, si cor labiis consentiat. Post lectionem vertitur lector ad Dominum dicens, *Tu autem Domine miserere nobis*: quia ipsum legendi munus sine aliqua culpa peragi nequit. Si rectè legit, animum tentat elatio: si malè, vana sequitur confusio. Semper idèò misericordia Dei indiget qui legit, ne opus per se bonum vel superbiæ contamine vitium, vel damnabilis verecundiæ pudor inficiat. Olim lectiones admodum prolixæ legebantur ex Codicibus sacræ scripturæ & sanctorum Patrum, nec finis à legente imponebatur, nisi Superior præciperet dicens *Tu autem*, cui parens Lector statim dicebat, *Domine miserere nobis.* Ad hunc ritum alludit Petrus Cellensis Epist. 20. lib. 6. ubi loquens de charitate ait, *Lectio ista sine Tu autem* continuetur. Succinit chorus *Deo gratias*, quod ad totam lectionem refertur: gratias

d Fulg. l. 2. ad Mon. cap. 14. e Aug. lib. 2. de doctrin. Christ. c. 6. f Psalm. 118. g Remig. in Mich. cap. 2.

potiori ratione ab universis Monasticis Congregationibus sancitum videtur, ut à Mendicantium Ordinibus ipsa nuncupatione secernerentur. Abiit nunc in dissuetudinem Nonni, & Domni discrimen, quod tamen non rei, sed vocis fuisse ex veterum monumentis conjicio. Ut enim Domnos viros præstantissimos honoris, ac reverentiæ gratia vocitamus; ita per Nonnum intelligi paternam reverentiam S. Benedictus asseverat. Illi etiam qui sanctitatis titulo insignes erant, Domni dicebantur, quos item Nonnos dici reperio apud [b] Arnobium. Terrenæ mentes, ait, interficiuntur hoc ordine: si ille qui sanctus, & Nonnus vocatur, sic agit; ego quis, aut quotus sum, ut non agam? Eandem vocem adulationis notam fuisse, testatur (i) Hieronymus: Quæ in adulationem tui sanctum, Nonnumque coram te vocat. Ubi malè in quibusdam codicibus irrepsit, sanctum nonnunquam. [k] Xiphilinus auctor Græcus virgines Nonnas vocat: Quæ vox frequentius pro sanctimoniali usurpatur. In Pœnitentiali S. Fulberti, si quis Nonnam corruerit, septem annis pœniteat. Rursum (l) Hieronymus: Quia maritorum expertæ dominatum viduitatis præferunt libertatem, castæ vocantur, & Nonnæ. Dictæ sunt etiam Nonnanes, & Nonnanæ, ut ostendit Rosuveidus, in Onomastico. Esse autem hanc vocem reverentiæ, & quæ propriè majoribus natu, ac senioribus olim tributa fuerit, docet Hugo Menardus ad cap. 70. Concordiæ Regularum. At de Domni, Nonnique appellatione hæc notasse sufficiat. Jam ad ritum lectionum regredior.

VI. Cum legitur lectio sedere solemus exemplo Christi sedentis inter Doctores, ut eos audiret, nam sessio propter quietem attentioni maximè servit: &, ut docet (m) Aristoteles, sedendo, & quiescendo animus fit sapiens. Nec vacat sessio, ait (n) Bernardus,

b. Arnob. in Ps. 105. i. Hieron. Ep. 47. k. Xiphilin. in Domitiano. l. Hieron. Epist. 22. m. Aristot. 7. physic. n. Bern. de consid. lib. 5. cap. 4.

tranquillitatis insigne est. Altum verò silentium servandum est, dum leguntur lectiones. Nam, ut loquitur (o) Chrysoströmus, si cum regis leguntur literæ ubique est silentium, abestque strepitus & tumultus, omnibus astantibus & aures arrigentibus, ut sciant quæ regis litteris manifestentur: & quisquis vel parum tumultuatus fuerit, & quæ leguntur interruperit, in magno periculo est: multò magis cum leguntur divinæ lectiones cum magno timore, & tremore astandum est, & altum habendum silentium, & pellendæ cogitationes turbulentæ, ut quæ dicuntur intelligere possitis. An non creditis quod hæc quæ leguntur sunt à Deo? Sunt Epistolæ ad nos è cælo missæ: cum timore igitur audiamus quæ dicuntur. Ethnicis quoque solemne erat in templis proclamare, *Favete linguis*, nimirum ut sacra cum debita veneratione perficerentur, nulla voce non mala solum, ut inquit (p) Seneca, sed ne bona quidem obstrepente. Quod & illud quoque indicabat ex (q) Brissonio, *σιγα, πᾶς ἔσω λεω*, *Tace, omnis esto mucus*. Sanè in Gentilium templis nefas fuisse expuere, aut nasum emungere scribit (r) Arianus. Quem morem commendans (s) Quintilianus, ait: In templo verbis parcimus, animos componimus, tacitam mentem velut in solitudine, velut in secreto quodam custodimus. Sunt autem multi, qui cum leguntur lectiones, tamen si lingua taceant, mente tamen distrahuntur, de quibus audeo dicere cum (t) Origeno, quia cum legitur Moyses, jam non velamen super cor eorum, sed paries quidam, & murus positus est. Quoties ergo Dominica nobis panduntur eloquia, mens evigilet, ut ait (u) Chrysologus, animus intendat, ut possit intellectus scientiæ cælestis intrare secretum. Quid enim prodest lectione continua tempus oc-

o Chryf. hom. 14. in Gen. id. hom. 3. in 2. ad Theff. p Senec. cap. 26. de vita beata. q Briffon. lib. 1. de formul. r Arian. Epiſt. lib. 4. cap. 12. s Quin- til. declam. 36. t Origen. Hom. 12. in Exod. u Chryſol. ſer. 139.

4. 5.

DE SINGULIS PARTIBUS

dem difficiles saltus, sublimes elationes, infime depressiones, frequentes ac subitæ mutationes, indicia sunt multiplicium laborum, quos in mandatorum celestium executione subire debemus. Docet Stephanus [r] Eduensis Episcopus, cui consentit Hugo Victorinus, Responsorium significare assensum, quem auditores lectioni, ejusque monitis præbuerunt: atque ideo dicitur Responsorium, quia responsio secundum voluntatem interrogantium assensus est, vel concessio: sive, ut (f) Rupertus docet, Responsorialia dicuntur, quia respondent lectionibus, tristia tristibus, læta lætis: vel quia choro respondente cantantur. Quomodo verò, & à quibus Romanis Pontificibus mutatus sit cantus in Responsorialibus, ostendit Amalarius initio libri de ordine Antiphonarii. Afferit (t) Isidorus Responsorialia ab Italis inventa fuisse. At Sozomenus auctor est S. Joannem Chrysoctomum responsorias cantiones instituisse ad æmulationem Arianorum, qui in cætus distributi alternatim, & ad modum Responsoriorum canebant, & Corollaria adjiciebant in sectæ suæ gratiam composita. Responsorii versus ab uno solo cantatur, per quod singularitas operationum designatur. Chorus autem repetit post versum partem Responsorii, ut id ipsum dicamus omnes, & non sint schismata in nobis: quia autem opera nostra imperfecta sunt, ideo ex parte tantum repetitur. Additur in quibusdam *Gloria Patri* in gratiarum actionem ei, qui dedit nobis velle, & perficere: & in confessionem fidei, sine qua impossibile est placere Deo. Hæc est autem discretio, inquit [u] Concilium Toletanum, ut in lætis sequatur *Gloria*, in tristibus Responsorii principium repetatur. Post Capitula, quæ breves lectiones sunt, breviora sequuntur Responsorialia, ut præcedenti doctrinæ subsequens ope-

r Steph. Eduen. lib. de fact. altaris cap. 12. Hugo in spec. c. 7. f Rupertus
 l. 1. c. 15. r Isidor. de Eccles. off. lib. 1. cap. 8. Soz. lib. 8. c. 8. u Concil. Tolet.
 4. cap. 15.

ratio

ratio conveniat. Nocturno tempore longiores, diurno breviores recitantur lectiones, quia nox ad contemplandum, dies ad agendum tributa videtur; contemplatio autem longior, actio brevior esse debet, quia qui minoratur actu percipiet sapientiam. Tempore Paschali in fine Responsorii adjungitur *Alleluia*, quod lætitiæ additamentum & gloriam Dominicæ Resurrectionis respicit, & ferventius benè operandi studium sacris illis diebus ostendit.

§. XVI.

DE CAPITULIS

Capitulum quid sit. Quare singulis horis, & quo ritu recitetur.

I. **B**REVIS quædam lectio è divinis libris deprompta, quam in singulis Officiis recitamus, à (a) nonnullis antiquioribus collectio, lectiuncula, & versiculus dicebatur, à D. autem (b) Benedicto lectio, ab omnibus communiter Capitulum nuncupatur. Hujus nominis ratio est, quia Capitula ut plurimum breviter capita sunt Epistolarum, quæ in Missa leguntur. Est autem Capitulum, teste S. (c) Anselmo, brevis multorum complexio, sic dicta quia breviter capit totam summam. Nam per hoc quod diminutivum est Capitulum, designatur brevitatis: & per hoc quod venit à capite, vel à capio, intelligitur quod magnum sensum capiat, & sit breve caput multorum, quæ latè differuntur. Notat Baronius ad diem 12. Novembris antiquissime nomen Capitulorum in Ecclesiasticis Officiis, alterius tamen significationis ab ea qua nunc accipi solent. Erant enim preces quædam prolixiores in ho-

a Conc. Agarense cap. 30. b Benedictus in Reg. cap. 13, & 17. c Anselm. scilicet qui quis est auctor in c. 3. ad Hebr.